

Slangisana-aineisto

Kotimaisten kielten keskus on ollut mukana keräämässä talteen Stadin slangin eli Helsingin perinteisen puhekielen aineistoa. Kotuksessa on slangiaineistoja pääasiassa sanalippukokoelmina (307 800 lippua), mutta myös paperisina sanaluetteloina, teksteinä ja äänitteinä. Vanhimmat kokoelmat ovat 1900-luvun alusta.

Slangia on pyritty tallentamaan suhteellisen säännöllisesti viimeisten viidenkymmenen vuoden aikana. Ensimmäinen koululaisslangin keruu järjestettiin Helsingissä jo vuonna 1962. Tuorein keruu on vuodelta 2014. Keruilla on ollut keskeinen merkitys aineiston kartuttamisessa.

Muuttuvaa ja uusiutuvaa slangia on pyritty jo pitkään tietoisesti tallentamaan niin tutkijoiden kuin sanakirjantekijöiden käyttöön. Kun keruiden kohteena on ollut slangin keskeisintä käyttäjäkuntaa, yläkoulu- ja lukioikäisiä nuoria, on saatu hyvä käsitys slangin kehittymisestä ja muuttumisesta. Uudet slangisanat ilmaantuvat ensin juuri nuorten kieleen.

Seuraava kokoelmien esittely (kohdat 1–4) pohjautuu **Heikki Paunosen** selvitykseen vuodelta 2017. Paunonen (s. 1946) toimi Tampereen yliopiston suomen kielen professorina vuosina 1976–1998. Hän on tutkinut Helsingin puhekieltä ja slangia ja samalla tallentanut runsaasti eri-ikäisten stadilaisten kieltä. Paunonen julkaisi vuonna 2000 yhdessä vaimonsa **Marjatta Paunosen** kanssa Stadin slangin suursanakirjan *Tsennaaks Stadii, bonjaaks slangii*. Paunonen on kirjoittanut myös Helsingin nimistöstä kaksiosaisen teoksen *Stadin mestat: Ikkunoita Helsingin ja sen asukkaiden historiaan ja nykyisyyteen* (2010). Hän luovutti Kotukselle vuonna 2000 laajan slangikokoelmansa, joka muodostaa Kotuksen slangikokoelmien ytimen.

1) Kotuksen vanhat slangisanakokoelmat

Paperisia aineistoja ovat mm. käsikirjoitus noin vuodelta 1909, SYK:n oppilaiden slangikokoelma vuosilta 1908–09, **Ilmari Krohnin** kokoelma *Katukielen sanastoa* (1921), **Yrjö Wichmannin** kokoelma Vanhasta Yhteiskoulusta (eli SYK:sta) 1928 ja **Rolf Stegarsin** kokoelma 1920–30-lukujen slangia.

Tässä esitellyt aineistot ovat peräisin jo Sanakirjasäätiön (perustettu v. 1924, yhdistetty Kotukseen v. 1976) ajoilta. Sanakirjasäätiössä oli myös slangilippukokoelma, jonka suurin yksittäinen aineisto oli Sanakirjasäätiön ja *Suosikki*-lehden yhteisen slangikilpailun tuloksena vuonna 1962 saatu noin 12 000 sanalipun kokoelma. Slangisanat on kirjoitettu Sanakirjasäätiön käyttämille isoille lipuille.

Sanakirjasäätiön kokoelmissa oli myös ylioppilas **Johan E. Nyyssösen** laaja Helsingin slangin kokoelma vuosilta 1916–17. Sanat on koottu ”etupäässä Sörnäisten katupojilta”. Nyyssösen kokoelmassa oli noin 800 sanaa. Nyyssösen kokoelmaa on kaikesta päätellen järjestelty eri tavoin eri aikoina. Ennen Kotuksen perustamista kokoelma oli 1970-luvulla erillään muista Sanakirjasäätiön murreaineistoista. Se lienee jossain vaiheessa yhdistetty Sanakirjasäätiön stipendiaattikokoelmaan, mutta poimittu sitten myöhemmin siitä erilleen. Nyyssösen sanalippuja oli kuitenkin jäänyt Kotuksen Suomen murteiden sanarkiston murrelippujen joukkoon, sillä **Matti Vilppula** antoi Heikki Paunoselle 1980- ja 1990-luvuilla nähtäväksi sanakirjatyönsä yhteydessä havaitsemiaan Nyyssösen sanalippuja. On mahdollista, että J. E. Nyyssösen lippuja on edelleen myös murrelippujen joukossa, mutta valtaosa lienee poimittu niistä erilleen. Myös Nyyssösen liput ovat Sanakirjasäätiön isokokoisia sanalippuja.

Nyyssösen sanalippujen lisäksi erilleen oli poimittu mm. **V. Haukkapuron** ja **A. Koskimiehen** Helsingin puhekielestä 1900-luvun taitteessa tekemiä sanalippuja.

Sanakirjasäätiön kokoelmiin kuului myös useita cum laude -harjoitustöitä, jotka oli tehty Helsingin slangista, pääosin 1960- ja varsinkin 1970-luvulla. Ne olivat jokainen erillään, omana kokoelmanaan.

Ennen kuin Sanakirjasäätiö muutti 1970-luvulla Castrenianumista vasta perustetun Kotuksen tiloihin, Heikki Paunonen liitti kopiot Sanakirjasäätiön slangilippukokoelmista omaan, vuosina 1975–2000 kokoamaansa aineistoon.

Kotuksen kokoelmiin on tullut myöhemminkin jonkin verran uuttakin aineistoa, ainakin **Edvard "Eddu" Janzonin** sanakokoelma 1990-luvulla. Kopiot lipuista ovat mahdollisesti myös Paunosen edellä mainitussa aineistossa.

2) Heikki Paunosen vuosina 1975–2000 kokoama slangilippuaineisto

Heikki Paunonen luovutti kokoelman Kotukseen Stadin slangin suursanakirjan ilmestyttyä vuonna 2000. Tähän kokoelmaan kuuluu monista lähteistä saatuja aineistoja. Seuraavassa on lueteltu pääosa aineistosta, kattava luettelo lähteistä on slangisanakirjan lähdetiedoissa.

Aineisto on koottu Nimiarkiston ja Muoto-opin arkiston käyttämille lipuille, jotka ovat pienempiä kuin Sanakirjasäätiön sanaliput. Kokoelma oli alun perin erilaisissa arkistolaatikoissa, mm. vanhoissa ja uudemmissa Sanakirjasäätiön poistamissa sanalippulaatikoissa sekä Keuhkovammaliiton kotelopajassa teetetyissä arkistolaatikoissa. Kotus on siirtänyt liput uusiin lippaisiin, joita on noin 200.

Kokoelman runkona ovat eri slanginkeruukilpailujen yhteydessä saadut aineistot. Heikki Paunonen on ollut järjestämässä vuosina 1975–2000 Helsingissä seuraavia slanginkeruukilpailuja:

1975: slanginkeruukilpailu Helsingin 2. normaalikoulussa, järjestäjinä Heikki Paunonen ja **Merja Sorsakivi**. Helsingin 2. normaalikoulussa on järjestetty useita slanginkeruukilpailuja entisten tyttönorssien Kotikielen Seuran yhteyteen perustaman Hesteon koululaiskielirahaston korkotuotoilla.

1976: suuri, kaikille helsinkiläisille osoitettu slangikilpailu. Kilpailun järjestivät Kotikielen Seura (seuran täyttäessä sata vuotta) ja Helsingin Sanomat. Heikki Paunonen toimi aloitteen tekijänä; keruukilpailun järjestäjinä olivat Paunosen lisäksi **Outi Honkasalo** ja Merja Sorsakivi sekä **Terho Itkonen** ja *Helsingin Sanomien* päätoimittaja **Simo-Pekka Nortamo**. Itkonen ja Nortamo olivat luokkatovereita Helsingin Reaalilyseosta (Ressusta), ja Itkosen aloitteesta *Helsingin Sanomat* saatiin hankkeeseen mukaan. Kilpailu julistettiin näyttävästi maaliskuussa 1976 *Helsingin Sanomissa*, ja sen aikana kaikki kiinnostuneet saivat hakea sanalippuja lehden konttoreista, joita siihen aikaan oli Helsingissä useita. *Helsingin Sanomat* sponsoroi myös kilpailun palkinnot, joista pääpalkinto oli ulkomaan matka. Kilpailun tuloksena kertyi kaikkiaan vähän yli 50 000 sanalippua noin 200 osanottajalta, joista vanhimmat olivat syntyneet 1890-luvulla ja nuorimmat 1970-luvulla. Tämä aineisto on koko Kotuksen slangikokoelman sekä Stadin slangin suursanakirjan ydinainesta.

1981: slanginkeruukilpailu Helsingin 2. normaalikoulussa, järjestäjinä Heikki Paunonen ja **Kaisu Juusela**.

1986: slanginkeruukilpailu Helsingin 2. normaalikoulussa, järjestäjänä Heikki Paunonen.

1988–1989: slanginkeruukilpailu Helsingin kaksoisyhteislyseossa (Hykkylässä), Alppilan yläasteella, Aleksis Kiven koulussa ja Helsingin 2. normaalikoulussa; Hykkylässä oli mukana kilpailua järjestämässä myös koulun silloinen äidinkielenopettaja Merja Sorsakivi.

1990: slanginkeruukilpailu Helsingin normaalilyseossa, järjestäjänä Heikki Paunonen.

1992: slanginkeruukilpailu Helsingin 2. normaalikoulussa, järjestäjänä Heikki Paunonen.

1997: slanginkeruukilpailu Vallilan ammattioppilaitoksessa; järjestäjinä Heikki Paunonen ja oppilaitoksen suomen kielen lehtori **Reijo Turunen**. Samassa yhteydessä äidinkielenopettaja **Susanna Hartikainen** keräsi slangiaineistoa Kauneudenhoitoalan oppilaitoksesta.

2000: slanginkeruukilpailu Helsingin normaalilyseossa, järjestäjänä Heikki Paunonen. Muutaman kerran Helsingin 2. normaalikoulussa pidetyn slangilappukilpailun ohella on ollut toinenkin kilpailusarja: slangiasuiset kirjoitelmat. Kaikki kilpailuaineistot on periaatteessa leimattu. Niiden lähdetiedot käyvät yksiselitteisesti ilmi lipuista.

Sanalippukokoelmaan kuuluu myös paljon eri lähteistä eri tavoin poimittua ja kirjattua aineistoa. Tämä aineisto on varsin monimuotoista. Paunonen on itse poiminut slangisanoja useista lähteistä, muun muassa kaikista Kotuksessa säilytettävistä slangisanalistaista (mm. Ilmari Krohnin ja Rolf Stegarsin sanalistat). Lisäksi Heikki Paunonen sai käyttöönsä slangiaineistoja useilta helsinkiläisiltä, muun muassa **Kullervo Linnalta, Toivo Kaiposelta, Kaarlo Stenvallilta ja Helge "Hemppa" Vaseniukselta**. Hyvin paljon aineistoa on myös **Pirkko Periviidalta**. Nämä kokoelmat olivat laajoja, esimerkiksi Kullervo Linnalla ja Toivo Kaiposella oli noin 3 500 slangisanaa, pääosin vuosilta 1910–30.

Paunonen on myös käynyt systemaattisesti läpi suuren määrän painettuja lähteitä, muun muassa kaikki pilalehti *Kurikan* numerot. *Kurikkaan* sisältyy hyvin merkittävä sanaluettelo, **Eerikki Meriluodon Sakilainen sanakirja** (1914), mutta myös pikkujutuissa on runsaasti varsinkin sakilaisiin liittyvää slangiaineistoa. Painetuista lähteistä merkittävimpiä on **Eero Salolan Ilman fritsaria** -teos ja siihen liittyvä slangisanalista. Samoin **Tauno Humalojan** slangiasuisiin nuoruusmuistelmiin sisältyy laaja sanaluettelo. Hyvin merkittävä lähde on ollut myös Kaarlo Stenvallin laaja Helsinki-aiheinen käsikirjoitus, joka ilmestyi vuonna 2012 nimellä *Stenvallit Stadissa*.

Paunonen on poiminut sanatiedot myös useista pienemmistä Helsingin slangin sanakirjoista tai vihkosista, muun muassa **Juhani Mäkelän, Raimo Harkon** ja **Kivi Kallion** kirjoista. Internetistä Paunonen on sanastanut **Seppo Palanderin** sanalistan sekä osin **Erkki J. Kauhasen** Slangi.net-sivustoilla olevat sanaluettelot. Sanastettuihin lukeutuvat myös useat Helsingin slangia käsittelevät pro gradu -tutkielmat, muun muassa **Pentti Liutun** ja **Matti Leiwon** gradut. Niin ikään Paunonen on sanastanut kaikkiin slangikilpailuihin tulleen aineiston: hän on poiminut lipuilla olevista lause-esimerkeistä sellaisia sanoja, joita vastaajat eivät ole maininneet.

Paunosen käsialan tunnistaa helposti, mutta lähdeviitteet sanalipuilla ovat usein niukkoja. Paunonen on saattanut käyttää viitteenä vain kulloinkin kyseessä olleen henkilön nimikirjaimia, esimerkiksi K. L. = Kullervo Linna, K. S. = Kaarlo Stenvall, E. S = Eero Salola jne. Pirkko Periviitaan on viitattu lyhenteellä Pike. On mahdollista, että Kaarlo Stenvalliin on viitattu myös viitteellä Kalle tai Kalle S. Paunosen oma muistiinpano on merkitty lyhenteellä omp. = oma muistiinpano.

Lisäksi kokoelmassa on runsaasti kaunokirjallisuudesta poimittuja, mm. **Anja Kaurasen, Pirkko Saision, Lassi Sinkkosen** ja **Alpo Ruuthin** teoksiin sisältyviä slangisanoja. Nämä sanaliput on kirjoitettu koneella, ja ne ovat tamperelaisten suomen kielen opiskelijoiden tekemiä. Käytännössä sanastetut kirjat on ensin kopioitu ja sen jälkeen Paunonen on alleviivannut tekstistä kopioitavan sanan. Opiskelijat ovat sitten poimineet nämä sanat konteksteineen lipuille.

Koululaiskeruu: slangisanoja (2014)

Stadin Slangi ry järjesti helsinkiläiskoululaisille slangisanojen keruukilpailun verkossa 7.1.–7.2.2014. Kotimaisten kielten keskus keräsi ja arkistoi kilpailuvastaukset.

Keruukilpailu onnistui hyvin. Vastaajia oli kaikkiaan 232. Talteen saatiin runsas kirjo nykyistä helsinkiläisten nuorten slangisanastoa.

3) Slanginauhoitteet

Suomen kielen nauhoitearkiston slanginauhoitteista merkittävimpiä ovat **M. A. Nummisen** 1960-luvulla tekemät nauhoitteet, joilla 1900-luvun taitteessa syntyneet vanhat stadilaiset muistelevat nuoruuttaan.

Liisa Paavola poimi 1990-luvulla nauhoista aineistoa lipuille. Liput on kirjoitettu lyijykynällä ja hyvin pienellä ja sirolla käsialalla. Suuri osa lipuista on kirjoitettu hyvin täyteen. Käytännössä lähes kaikki nauhoilta peräisin oleva aineisto on Paavolan poimimaa.

4) Slanginimiaineisto

Heikki Paunonen luovutti vuonna 2000 Kotukseen Helsingin paikannimistöön ja kaupunkihistoriaan liittyvää, lipuille kirjoitettua aineistoa toistakymmentä arkistolaatikollista sen jälkeen, kun hänen *Stadin mestat* -teoksensa oli ilmestynyt.

Koululaiskeruu: slangiasuiset paikannimet (2003)

Stadin Slangi ry:n kulttuurijengi, Kotimaisten kielten tutkimuskeskus ja Helsingin Sanomat järjestivät slangiasuisten paikannimien keruukilpailun Espoon, Helsingin, Kauniaisten ja Vantaan kouluissa 18.8.–3.11.2003. Kilpailun tavoitteena oli saada talteen mahdollisimman paljon tämän päivän pääkaupunkiseudun paikannimistöä. Vastaukset kerättiin sähköisesti Kotuksen verkkosivulla olleen kyselyn avulla.

Talteen saatiin kaikkiaan noin 14 500 nimitietoa. Eri nimien määrä on noin 4 100. Määrä on luonnollisesti nimitietojen määrää huomattavasti pienempi, sillä monet nimet toistuvat lukuisissa nimikokoelmissa.

Aineisto on järjestetty sekä slanginimittäin että kouluittain. Nimen lisäksi ilmoitetaan muut oppilaiden antamat tiedot: paikan virallinen nimi, paikan sijainti, esimerkkilause sekä paikkaan ja nimeen liittyvää muuta tietoa, esimerkiksi tietoa nimen alkuperästä ja sen käytöstä. Aineisto esitetään alkuperäisessä asussaan, ilmeisiä kirjoitusvirheitäkään ei ole korjattu.

5) Muita isohkoja kokoelmia

lääketieteen slangia (16 000 sl)
puhelin- ja lennätinsanastoa (4 000 sl)
rautatietäissanastoa (15 000 sl)
sotilasslangia (24 000 sl)
rakennusslangia (800 sl)
urheilukieltä (500 sl)
merimiesslangia Turusta (3 000 sl)
Porvoon slangia (4 000 sl)
Lappeenrannan koululaisslangia (3 000 sl)
Kuopion koululaisslangia (2 000 sl)
lintuharrastajien slangia (pikku moniste)
Sanaseppo-kilpailun vastaukset (10 000 sanaa)

Lisäksi on useita pienempiä slangikokoelmia, joita voi tiedustella arkiston henkilökunnalta.